

ELEKTRONICKÉ ŠACHOVÉ HODINY LISA

UŽÍVATEĽSKÝ MANUÁL

ÚVOD

Užívateľský manuál obsahuje popis vlastností a funkcií pre **elektronické šachové hodiny LISA**.

Tieto šachové hodiny predstavujú novú koncepciu šachových hodín zameranú na aktuálne potreby hráčov a rozhodcov, ktoré sú vyvolané rozsiahlymi a častými zmenami rozhodnutí FIDE a umožňujú prakticky reagovať na potrebu dynamiky šachovej hry na začiatku nového tisícročia. Na rozdiel od iných, v súčasnosti zavádzaných elektronických hodín, sa hodiny **LISA** vyznačujú niekoľkými zásadnými odlišnosťami, čo práve túto koncepciu šachových hodín stavia do popredia:

1. hodiny sú vybavené tretím displejom umožňujúcim komunikáciu s užívateľom pri nastavovaní a modifikácii údajov a zobrazujúcim počas hry údaje o perióde a priebehu extra času,
2. hodiny obsahujú funkcie pre komfortný zásah do obsahu hráčskych displejov v zmysle Pravidiel FIDE a Hracieho poriadku SŠZ,
3. hodiny podporujú hracie režimy s rôznou dĺžkou bonusu v rôznych časových kontrolách hry
4. hodiny obsahujú programovací konektor pre upgrade hracích režimov, funkcií vynútených zmenami Pravidiel FIDE a Hracích poriadkov SŠZ, prípadne pre naprogramovanie špeciálnych vlastností požadovaných užívateľom.

Doporučujeme používať hodiny v súlade s týmto návodom, chrániť ich pred pádom a vplyvom agresívneho prostredia alebo vlhkosti a šetrne skladovať. Hodiny svojou masívnou konštrukciou umožňujú aj menej ohľaduplnú manipuláciu zo strany hráčov pri hre. Mechanickými zásahmi do hodín okrem výmeny batérií sa vystavujete riziku straty záruky a poškodenia elektroniky, ktorá je základom Vašich hodín.

ČLÁNOK 1. ZÁKLADNÉ POJMY PRE TÝCH, ČO ŽIADNE MANUÁLY NEČÍTAJÚ

A. Čo by mal vedieť hráč

Zapnite hodiny vypínačom umiestneným na spodnej strane hodín, nastaví sa Váš obľúbený režim (z výroby nastavený na bleskovú partiu 5/5 bez bonusu), ktorý si môžete kedykoľvek zmeniť.

- **LED** blikajú oranžovou farbou u obidvoch hráčov.
- **Začnite** hrať stlačením hráčskeho tlačidla u hráča, ktorý má čierne figúrky.
- **Displeje** zobrazujú ubúdajúci čas hráča, ktorý je na ťahu a zostávajúci čas hráča, ktorý nie je na ťahu.
- **LED** bliká zelenožltou farbou u hráča, ktorý je na ťahu.
- **Ak** hráč chce **zastaviť** hodiny a privolať pomoc rozhodcu, stlačí stredné červené STOP tlačidlo. Údaje na hodinách stoja a bliká oranžovo LED u hráča, ktorý bol na ťahu pri prerušení hry. Stlačením súperovho hráčskeho tlačidla pokračuje v premýšľaní hráč, ktorý bol na ťahu pri prerušení (napr. pri zhasnutí svetla v miestnosti), stlačením vlastného hráčskeho tlačidla sa započíta ťah a pokračuje súper (napr. keď chýbala figúrka na premenu pešiaka).
- **Ak** hráč chce **vrátiť** ťah súpera, napríklad preto, lebo súper pri svojom ťahu zbúral figúrky alebo omylom stlačil svoje hráčske tlačidlo bez vykonania ťahu, treba to urobiť súčasným stlačením stredného STOP tlačidla a vlastného hráčskeho tlačidla (hodiny nezapočítajú posledný ťah súpera a obnovia časový údaj pri nesprávnom stlačení súperovho tlačidla).
- **Prekročenie času** signalizujú hodiny tým, že súperov displej zobrazuje narastajúce záporné číslo. Pokiaľ čas prekročia obidvaja hráči, hodiny signalizujú trvalým svietením znamienka **-(mínus)** na hráčskom displeji hráča, ktorý vyčerpal svoj čas ako prvý, druhému hráčovi znamienko **-(mínus)** bliká.
- **Nová partia** s rovnakým nastavením ako predchádzajúca sa pripraví podržaním tlačidla STOP na dobu približne 3 sekúnd.
- Ak už máte dosť hry po rozbalení hodín z krabice a chcete si vyskúšať **možnosti nastavenia**, využite tlačidlá +, -, Esc, Enter a údaje na treťom - spodnom alfanumerickom displeji na voľbu najvhodnejšieho

režimu hry. Použite nastavenie pomocou Menu – Select mode (rolovaním voľba Modu), Submode (rolovaním voľba požadovaného konkrétneho režimu hry). Displej opäť ponúka voľbu menu, ale môžete začať hrať podľa zvoleného režimu.

- **Vyskúšajte** režimy hry s Bonusom, ktoré prinášajú novú kvalitu do šachovej hry – hráč sa môže vyhnúť neriešiteľnej časovej tiesni.
- **Zvoľte** si možnosť Fischer – ušetrený čas z Bonusu na 1 ťah sa Vám pridá k hlavnému pridelenému času na partiu resp. periódu, resp. režim Bronstein – nevyužitý čas z Bonusu na 1 ťah sa hráčovi k hlavnému času nepridá.
- **Vyskúšajte** metódu pridelenia Bonus času na 1 ťah v režime add before – Bonus čas sa prideli na vykonanie ťahu, t.j. po stlačení súperovho hráčskeho tlačidla, resp. v režime add after – Bonus čas sa Vám prideli za vykonanie ťahu, t.j. po stlačení Vášho hráčskeho tlačidla.
- **Sledujte** priebeh bežiaceho Bonus času na daný ťah na spodnom displeji číselne aj graficky.

B. Čo by mal vedieť rozhodca

Hodiny Vám sprostredkujú všetky údaje, ktoré ku spravodlivému a bezstresovému rozhodovaniu potrebujete.

- **Nastavte** určený hrací režim – Menu, Select mode, Submode a po návrate na hlavnú úroveň začnú blikať oranžovou farbou obidve hrácke LED. Každé potvrdenie sa vykonáva stlačením tlačidla Enter, návrat na vyššiu úroveň voľby tlačidlom ESC.
- Ak potrebujete, aby hodiny bežali **pred vykonaním prvého ťahu** (napríklad neodovzdanie zostavy v súťaži družstiev) stlačte buď obidva hrácke tlačidlá (hodiny pobežia súčasne polovičnou rýchlosťou) alebo stredné STOP a príslušné hrácke (bežia hodiny neprítomného hráča bez započítania ťahu – napríklad aj čierneho) tlačidlo. Ukončenie tohto behu hodín pred začiatkom partie sa vykoná stlačením stredného STOP tlačidla.
- **Dajte pozor**, aby sa hra začínala stlačením hráčskeho tlačidla hráča majúceho čierne figúrky, inak hodiny nesprávne evidujú vykonané ťahy a môžu vzniknúť problémy pri posúdení prekročenia času resp. prechode do novej periódy.
- Kedykoľvek môžete **skontrolovať** aj za chodu zvolený režim hry (opakovaným stlačením tlačidla „-“) alebo počty vykonaných ťahov (stlačením tlačidla „+“). Používanie tejto funkcie hráčmi nie je povolené Pravidlami FIDE – upozornite hráčov na to a tiež to vykonajte len vtedy, keď tým nevznikne spor.
- **V prípade sporu** resp. potreby zásahu rozhodcu hráči zastavia hodiny pomocou červeného STOP tlačidla. Na spodnom displeji bliká ponuka Adjust a stlačením Enter máte možnosť vojsť do režimu modifikácie displejov jednotlivých hráčov.
- **Funkcia View** Vám ponúkne súčasne všetky aktuálne údaje (počty ťahov, kto je na ťahu, zostávajúci čas oboch hráčov do aktuálnej periódy, aktuálny bonus čas a číslo periódy) bez možnosti ich modifikovať.
- **Funkcia Change** Vám zobrazí tieto údaje a umožní ich postupne meniť (ťahy, hodiny, minúty, sekundy ľubovoľného z hráčov).
- **Funkcia Send** Vám takto zmodifikované údaje odošle na hrácke displeje resp. do pamäti zariadenia a je možné pokračovať v partii s takto zmodifikovanými údajmi. Pokiaľ ste urobili pri modifikácii ľubovoľnú chybu, opakovaným vstupom do ponuky Change sa Vám umožní modifikovať pôvodné údaje z hráčskych displejov, takže ani po chybe neprídete o údaje dosiahnuté pri hre.
- Ak hodiny signalizujú **prekročenie času** blikajúcim znamienkom „-“, na hráckom displeji niektorého z hráčov alebo ukazujú záporné časy na obidvoch hráckych displejoch (na jednom z nich svieti trvalo a na druhom bliká), posúďte, či došlo k prekročeniu času a u koho, resp. rozhodnite v zmysle Pravidiel FIDE (obojstranné prekročenie času). Ak na základe zápisu partie resp. vlastného presvedčenia dôjdete k rozhodnutiu, že nedošlo k skutočnému prekročeniu času (napr. hráči zabudli stlačiť hodiny ale vykonali ťahy), využite funkciu Adjust, Change, Send na modifikáciu počtu odohraných ťahov, prechod do novej časovej kontroly a pokračovanie v partii.
- Veľkou pomôckou pre Vás rozhodcov sú **funkcie pre automatizované korekcie časov v štandardných situáciách**, v ktorých pravidlá predpisujú úpravu hráčskych časov ako dôsledok hráčovho nesprávneho postupu (Penalty). Po ťahu proti pravidlám sa pridávajú súperovi dve minúty (pravidlá FIDE, čl. 7.4), po neoprávnenej reklamacii trojnásobného opakovania pozície sa súperovi pridávajú tri minúty a previnivšiemu sa hráčovi sa podľa určitého vzorca časť času odoberá – odobratý čas závisí na tom, koľko času hráčovi zostáva (pravidlá FIDE, čl. 9.5). Hodiny LISA umožňujú obe operácie vykonať okamžite po zastavení („dvojzmatom“, opäť sú viditeľné pôvodné aj nové časy, zmenu je možné stlačením jedinej klávesy potvrdiť alebo zrušiť) a ihneď sa môže pokračovať v hre !

Aj pri použití hodín LISA je nutné dbať na niekoľko dôležitých zásad:

- **Začínať** partiu len s dostatočne nabitými batériami
- **Začínať** partiu spustením hodín bieleho – inak nesúhlasí počet ťahov (nevadí u Blitz a Rapid)
- Pokiaľ pri prvom ťahu stlačí čierny svoje hrácke tlačidlo skôr, ako biely svoje uvoľní, partia **nechtiac** prejde do režimu „súčasného behu obidvoch hodín polovičnou rýchlosťou“.

ČLÁNOK 2. HRACIE REŽIMY PODPOROVANÉ HODINAMI LISA

Hracie režimy šachových hodín LISA sú prehľadne uvedené v tabuľke. Konceptia hodín LISA umožňuje jednotlivé hracie režimy upravovať a doplňovať, tak ako sa budú vyvíjať Pravidlá FIDE alebo ako sa budú hodiny používať na šachových podujatiach s rôznymi požiadavkami.

Režimy podporované softvérovou verziou 2.00

Blitz		Rapid		Blitz bonus		Rapid bonus			
minúty na partiu		minúty na partiu		minúty na partiu	sekundy na ťah	minúty na partiu	sekundy na ťah		
1		20		3	2	20	5		
2		25		5	5	20	10		
3		30		5	10	25	5		
5		45		5	12	25	10		
7		60		10	5	40	5		
10		90		10	10	40	10		
15		User		15	5	50	5		
User				15	10	50	10		
						1	60		
Turnajové režimy bez bonusu									
Periód 1			Periód 2			Periód 3			Názov režimu
minúty na periódu	sekundy na ťah	ťahy periódy	minúty na periódu	sekundy na ťah	ťahy periódy	minúty na periódu	sekundy na ťah	ťahy periódy	
90	0	30	60	0	Nek				Amateur I
120	0	40	60	0	Nek				Standard
120	0	40	30	0	Nek				AmateurII
120	0	40	60	0	20	60	0	nek	FIDE
105	0	40	25	0	Nek				Regional
60	0	25	30	0	nek				Junior
Tradičné turnajové režimy									
Periód 1			Periód 2			Popis			Názov režimu
minúty na periódu	sekundy na ťah	ťahy periódy	minúty na periódu	sekundy na ťah	ťahy periódy				
120	0	40	60	0	20R	posledná periód sa opakuje			Classic I
150	0	40	60	0	16R	posledná periód sa opakuje			Classic II
Turnajové režimy s bonusom									
Periód 1			Periód 2			Periód 3			Názov režimu
minúty na periódu	sekundy na ťah	ťahy periódy	minúty na periódu	sekundy na ťah	ťahy periódy	minúty na periódu	sekundy na ťah	ťahy periódy	
100	30	40	50	30	20	15	30	nek	FIDE 2000
75	30	40	15	30	nek				FIDE 2001
90	30	nek							FIDE 2002
Turnajové režimy s premenlivým bonusom									
Periód 1			Periód 2			Periód 3			Názov režimu
minúty na periódu	sekundy na ťah	ťahy periódy	minúty na periódu	sekundy na ťah	ťahy periódy	minúty na periódu	sekundy na ťah	ťahy periódy	
75	30	30	50	10	nek				Amateur I
100	30	40	50	10	nek				Standard
100	30	40	20	10	nek				AmateurII
100	30	40	50	30	20	50	10	nek	FIDE
85	30	40	15	10	nek				Regional
50	20	25	20	10	nek				Junior

Poznámky:

1. Skratka **nek** v položkách počet ťahov znamená, že v tomto limite už musia byť vykonané všetky ťahy a daná periód je posledná.
2. Pri režimoch s **bonusom** je možná voľba „Fischer/Bronstein“ a „add before/add after“.
3. Pri režimoch **Classic I** a **Classic II** sa limit a požadovaný počet ťahov opakuje, t.j. neexistuje posledná periód, kde by počet ťahov bol neobmedzený.

ČLÁNOK 3. NASTAVOVANIE A VOĽBA REŽIMU

Všeobecne o možnostiach a vlastnostiach jednotlivých režimov šachových hodín LISA.

Aby sa užívatelia pri nastavovaní v režimoch lepšie orientovali, je zavedené nasledujúce pravidlo - režimy sú rozdelené podľa charakteru do základných skupín (**Mode**), napr. Blitz, Blitz bonus, Rapid, Turnajový šach, ... Každý z týchto módov sa ďalej rozdeľuje podľa ďalších kritérií do nižších skupín (**SubMode**). Týmito kritériami môžu byť napr. počet periód, časy (hlavné aj extra) apod. Niekedy k vyjadreniu SubMode postačujú údaje o čase, napr. Mode *Rapid bonus*, SubMode *20+5* predstavuje režim rapid so základným časom 20 min. na celú partiu a extra čas 5 sek. na každý ťah. Inokedy je SubMode vyjadrený menom, napr. FIDE 2002. U jednotlivých SubMode sa môžu nastavovať ešte ďalšie parametre, napr. spôsob pridelovania bonusu. Všetky parametre režimu sa dajú jednoducho a prehľadne prezerať.

Pridelovanie bonusu je možné dvojakým spôsobom:

- nevyčerpaná časť bonusu sa prenáša do hlavného času (**Fischer**)
- nevyčerpaná časť bonusu sa neprenáša do hlavného času (**Bronstein**)

Príklad pre hru s bonusom 30 sek/ťah:

1. Hráč vykonal ťah po 20 sek. Teda zo svojho bonusu nevyčerpal 10 sek. Ak sa hrá Fischerovým spôsobom, pripočíta sa hráčovi týchto 10 sek do hlavného času (a môže ich v budúcnosti kedykoľvek použiť), ak sa hrá Bronsteinovým, hráčovi sa hlavný čas nezmení a 10 sek sa nenávratne stratí.
2. Hráč vykonal ťah po 45 sek. Teda vyčerpal celý svoj bonus, a z hlavného času mu ubudne 15 sek. V tomto prípade je výsledný čas rovnaký, či sa hrá Fischerovým alebo Bronsteinovým spôsobom.

Ďalšie rozlíšenie je podľa toho, kedy sa bonus prideluje

- Bonus pridelovaný pred ťahom (**Add before**)
- Bonus pridelovaný po ťahu (**Add after**)

Teda existujú štyri kombinácie pridelovania bonusu: - Fischer before, Fischer after, Bronstein before a Bronstein after. Hodiny LISA dovoľujú u každého režimu nastaviť ľubovoľnú z týchto možností. Hodiny bez pomocného tretieho displeja **nie sú principiálne schopné pracovať v režime Bronstein Add before!** Pritom tento režim je zo všetkých štyroch kombinácií zrejme najvhodnejší - je prirodzené, keď sa bonus prideluje pred ťahom (je to čas určený na ťah, nie je to dodatočná odmena za vykonanie ťahu), a plní hlavné poslanie bonusu (zabránenie neriešiteľnej časovej tiesni), pričom nepodporuje „nešportové“ preťahovanie partie napr. v situácii, kedy si súper v koncovke rýchlou sériou vyčkávacích ťahov „napumpuje“ hodiny a potom sa zamyslí, ako realizovať nepatrnú (alebo aj žiadnu) pozíciu výhodu, zatiaľ čo všetky ostatné partie už skončili a zdržuje sa ďalšie kolo turnaja.

Hodiny LISA zobrazujú (a dokonca dvomi spôsobmi súčasne) nielen “či ešte môže”, ale aj “ako dlho ešte môže” hráč premýšľať na čas pridelovaný na 1 ťah.

Hodiny LISA sú pravdepodobne jediné zo známych hodín, ktoré umožňujú v rôznych periódach rôzny bonus. Aj tu sa prejavuje obdobná závislosť - je vhodné, aby sa partie skracovali hlavne na konci (aby čo najdlhšie o výsledku partie rozhodovala pozícia). K tomu je odstupňovane skrátaný bonus v po sebe nasledujúcich periódach už pripravený. Pretože iné hodiny takéto režimy nemali, FIDE ich nepožadovala. Hodiny LISA v tomto ohľade určite nájdú nasledovníkov, a potom už oficiálnemu zavedeniu prirodzených režimov so skrátanými bonusmi nebude nič brániť.

Samozrejmosťou je, že hodiny LISA obsahujú (pochopiteľne jednoducho voliteľné pomocou menu) najnovšie oficiálne režimy FIDE:

FIDE 2001: 75 min/40 ťahov + 30 sek/ťah, potom 15 min/zbytok partie + 30 sek/ťah

FIDE 2002: 90 min na celú partiu + 30 sek/ťah

Príklad nastavenia:

Voľba režimu Tournament FIDE 2001 režim času Fischer before

(H – obsah horného riadku alfanumerického displeja, D – obsah dolného riadku alfanumerického displeja, kurzíva – údaje blikajú)

1. Po zapnutí hodín   Alfanumerický displej zobrazuje H. *Blitz*, D. *Menu*
2. Stlačte Enter   Alfanumerický displej zobrazuje H. prázdny D. *Select mode*
3. Stlačte Enter   Alfanumerický displej zobrazuje H. *Blitz* D.prázdny
4. Stlačte +   Alfanumerický displej zobrazuje H. *Blitz bonus* D.prázdny
5. Stlačte +   Alfanumerický displej zobrazuje H. *Rapid* D.prázdny
6. Stlačte +   Alfanumerický displej zobrazuje H. *Rapid bonus* D.prázdny
7. Stlačte +   Alfanumerický displej zobrazuje H. *Tournament* D.prázdny
8. Stlačte +   Alfanumerický displej zobrazuje H. *Tournament bonus* D.prázdny
9. Stlačte Enter   Alfanumerický displej zobrazuje H. *Tournament bonus* D.*FIDE 2000*
10. Stlačte +   Alfanumerický displej zobrazuje H. *Tournament bonus* D.*FIDE 2001*
11. Stlačte Enter   Alfanumerický displej zobrazuje H. *Tournament bonus* D.*Fischer before*
Hráčske displeje zobrazujú 1:15:00   1:15:00– hlavný čas 1.periody
12. Stlačte Enter   Alfanumerický displej zobrazuje H. *Tournament bonus*, D. *Menu*
Hráčske LED blikajú oranžovo a hodiny sú pripravené k hre.

Uvedený postup možno zjednodušiť tak, že pri voľbe modu sa dá k *Tournament bonus* dôjsť stlačením tlačidla – (Mínus) rýchlejšie ako stlačením tlačidla +(Plus).

Takto popísaný postup je univerzálny pre všetky typy nastavení.

ČLÁNOK 4. OVLÁDANIE HODÍN LISA ROZHODCOM

A. Nastavenia pred začatím hry

1. Rozhodca (usporiadateľ) pripraví určený režim pre danú hru – LED blikajú oranžovým svetlom.
2. Pokiaľ chce rozhodca pre meškanie hráčov spustiť čas obidvom hráčom (napr. v zmysle Hracieho poriadku družstiev SŠZ), stlačí súčasne obidva hráčske tlačidlá – obidvoje hodiny bežia polovičnou rýchlosťou – LED blikajú zelenožltou farbou. Potom je treba zastaviť hodiny stlačením STOP (červené tlačidlo na hornej strane hodín).
3. Pokiaľ chce rozhodca pred začatím hry spustiť čas hráčovi, ktorý má čierne figúrky, stlačí súčasne STOP a tlačidlo súpera – hodiny bežia plnou rýchlosťou ale žiadny ťah nie je započítaný. Potom treba opäť zastaviť hodiny stlačením tlačidla STOP.
4. Hra sa musí začať stlačením hodín hráčskym tlačidlom hráča, ktorý má čierne figúrky (v opačnom prípade je riziko posudzovania prechodu do novej časovej kontroly resp. prekročenia času).

B. Nastavenia počas hry – počas behu hodín

1. V zmysle Pravidiel FIDE sa ťah považuje za ukončený nielen pustením figúrky z ruky ale aj stlačením svojich hodín. Hráči teda musia svoj ťah ukončiť stlačením hodín a súper nesmie ťahať. Len tak sa dá zaručiť správne posúdenie časovej kontroly a prípadného prekročenia času.
2. Ak hráč stlačí neoprávnene svoje hodiny (a to omylom alebo zbúraním vlastných figúrok), súper môže vrátiť stav na hodinách platný v okamihu neoprávneného stlačenia súčasným stlačením STOP a vlastného hráčskeho tlačidla.
3. Ak hráč na situáciu v bode B2 omylom zareaguje tak, že stlačí tiež svoje hráčske tlačidlo, počet ťahov v partii sa upraví súčasným stlačením STOP a – (Mínus).
4. Ak naopak hráči raz zabudli stlačiť hodiny a vykonali ťahy, počet zaregistrovaných ťahov v partii sa dá v hodinách zvýšiť súčasným stlačením STOP a + (Plus).
5. Ak hodiny signalizujú prekročenie času (údaj na hráčskom displeji bliká a zobrazuje záporné číslo), hráči resp. rozhodca zastavia hodiny stlačením STOP a rozhodca rozhodne v zmysle Pravidiel FIDE, či došlo k prekročeniu času alebo sa bude v hre pokračovať. Ak nastane táto možnosť, rozhodca nastaví údaje na hodinách postupom podľa nasledujúceho odstavca – Manipulácie po zastavení hodín.

6. Rozhodca môže počas hry stlačením tlačidla + (Plus) zistiť počet odohraných ťahov a tak získať informáciu o súlade zápisu a stavu hodín. Používať toto tlačidlo hráčmi v zmysle Pravidiel FIDE nedoporučujeme.

C. Nastavenia po zastavení hodín

CA. Všeobecný nástroj.

1. Zmena akéhokoľvek dostupného údajá na hodinách po ich zastavení sa vykoná nasledovne:
  - a) Stlačenie STOP – na dolnom displeji bliká Adjust
  - b) Stlačenie Enter – na dolnom displeji bliká View, po stlačení Enter sa zobrazia údaje: ťahy ľavého, (zostávajúci bonus ľavého hráča), perioda, (zostávajúci bonus pravého hráča), ťahy pravého a * vľavo alebo vpravo ako symbol hráča, ktorý bol na ťahu, na dolnom riadku zostávajúci čas ľavého a zostávajúci čas pravého hráča. Údaje sa nedajú modifikovať
  - c) Ak si v predchádzajúcej ponuke nezvolíme View ale stlačíme +, objaví sa ponuka Change a po jej potvrdení stlačením Enter sa zobrazia rovnaké údaje ako vo View, ale niektorá z týchto položiek bliká, je teda možné ju modifikovať v rámci dovoleného rozsahu. Zmeny sa vykonávajú pomocou + resp. – a zapisujú pomocou Enter.
  - d) Zmena poslednej položky znamená návrat do predošlej ponuky, bliká View, stlačením + a + sa objaví ponuka Send a zápis do pamäti a na hráčske displeje sa udeje stlačením Enter, akceptovanie zmeny hodiny potvrdia zobrazením Changes sent.
  - e) Pokiaľ rozhodca chce zmeniť len nejaký údaj, nemusí prechádzať až na poslednú ponúkanú položku, ale môže podržaním tlačidla Enter po dobu 3 s, vykonať modifikáciu a súčasne funkciu Send.
  - f) Ak po takomto prepise hráčskych displejov rozhodca zistí, že niečo je nesprávne, môže opätovným vstupom do režimu Adjust, Change editovať údaje, ktoré boli na displejoch pred jeho zásahom, má teda možnosť sa vrátiť k pôvodnému stavu.

Takouto manipuláciou sa dajú riešiť všetky prípady, napríklad pokiaľ hodiny signalizujú prekročenie času a rozhodca podľa svojho úsudku rozhodne, že treba v partii v pokračovať, ...

Hodiny však majú na niektoré situácie k dispozícii špeciálne nastavenia:

CB. Špeciálne nastavenia

- a) Po ťahu proti pravidlám sa pridávajú súperovi dve minúty (Pravidlá FIDE, čl. 7.4), - rozhodca údaje na hodinách zabezpečí súčasným stlačením + (Plus) a hráčskeho tlačidla hráča, ktorému má byť čas pridaný, skontroluje správne hodnoty na alfanumerickom displeji a tlačidlom Enter odošle na hráčske displeje a hra okamžite pokračuje.
- b) Po neoprávnenej reklamáci trojnásobného opakovania pozície sa súperovi pridávajú tri minúty a previnivšiemu sa hráčovi sa podľa určitého vzorca časť času odoberá – odobratý čas závisí na tom, koľko času hráčovi zostáva (Pravidlá FIDE, čl. 9.5). Rozhodca môže túto operáciu vykonať súčasným stlačením – (Mínus) a hráčskeho tlačidla hráča, ktorý sa previnil, skontrolovať nové časy na alfanumerickom displeji, potvrdiť stlačením Enter a ihneď sa môže pokračovať v partii. Ak však alfanumerický displej zobrazuje iné ako očakávané údaje, dá sa ponuka úpravy odmietnuť stlačením Esc.

ČLÁNOK 5. NAPÁJANIE HODÍN LISA

Napriek tomu, že hodiny LISA sú technicky bohato vybavené, nemajú veľké nároky na napájanie. Sú skonštruované tak, že sa dajú použiť bežné batérie, pričom úroveň nabitia počas celej doby životnosti batérií nemá na funkcie hodín (vrátane viditeľnosti svetelnej signalizácie) žiadny vplyv.

Hodiny LISA sú napájané tromi monočlánkami. Sú lacné a bežne dostupné, ale napriek tomu by im mal užívateľ vo svojom vlastnom záujme venovať určitú pozornosť. Získať sa dajú totiž najrôznejšie druhy, použiť možno prakticky akékoľvek veľkosti „D“ (veľký monočlánok), ale zďaleka nie všetky sú rovnako vhodné.

Parametre dostupných batérií:

- **napätie:** monočlánky sa vyrábajú s napätím 1.5 V alebo 1.2 V. Je možné použiť obidva typy, doporučuje sa 1.5 V.
- možnosť **dobíjania:** povolené sú obidva typy – dobíjacie (akumulátor) aj jednorazovo použiteľné. Vzhľadom k tomu, že akumulátory majú nižšiu „výdrž“, a tá navyše väčšinou silno závisí od spôsobu prevádzkovania a nabíjania, na vekú a na počte dobíjacích cyklov, doporučuje sa používať nedobíjacie batérie. Pokiaľ užívateľ trvá na akumulátoroch, mal by používať kvalitný dobijač, najlepšie autorizovaný výrobcom použitých akumulátorov.
- **zloženie:** má veľký vplyv na „výdrž“ batérií. Najlacnejšie zinko-uhlíkové batérie je možné používať jedine v núdzi. Vhodnejšie sú zinko-chloridové, ktoré predstavujú veľmi lacné relatívne únosné riešenie.

Doporučujeme však len batérie alkalické.

Batérie s iným zložením bývajú väčšinou dobíjacie (NiCd, NiMh, ...) alebo nie sú vhodné (lítiové apod.). Z ekologického dôvodu sa doporučuje nepoužívať články obsahujúce ortuť. Všetky batérie (tie, ktoré obsahujú kadmium predovšetkým) je nutné likvidovať zodpovedajúcim spôsobom.

- **Kapacita** - je to parameter, ktorý udáva „výdrž“ batérie, tj. ako dlho je batéria schopná dodávať požadovaný prúd. Je to zásadný údaj, ktorý rozhoduje o tom, ako dlho sa dá batéria používať. Udáva sa v jednotkách Ah (ampérhodina) alebo mAh (miliampérhodina = tisícina ampérhodiny). Pri prijateľných batériách sa táto hodnota blíži k 10 Ah (10 000 mAh), doporučuje sa hodnota cez 15 Ah. Zďaleka nie všetci výrobcovia však kapacitu svojich batérií udávajú.

Príklady prijateľných (zinkouhlíkové) a doporučených (alkalické) typov batérií:

Typ	zloženie	kapacita	Približná životnosť	Približná cena 3 ks	cena 1h hry jedného hráča
GP-Greencell	zinkouhlíkové	9000 mAh	900 hod	72 Sk	4 haliere
Philips Long Life	zinkouhlíkové	9800 mAh	980 hod	72 Sk	4 haliere
GP Super Alkaline	alkalické	17000 mAh	1700 hod	180 Sk	5 halierov
Philips Power Life	alkalické	16800 mAh	1680 hod	190 Sk	5.5 haliera
Panasonic Power MAX	alkalické	18760 mAh	1876 hod	370 Sk	10 halierov

Pri použití akumulátorov je prevádzková cena jednej hodiny hry ešte nižšia ako u nedobíjacích batérií.

Zásady pre obstarávanie batérií - vlastnosti batérií rôznych typov sa môžu diametrálne líšiť. Cena môže, ale nemusí byť dobrým vodítkom. Je vhodné kupovať batérie, ktoré majú parametre porovnateľné s doporučenými typmi. Vyhýbať sa typom, u ktorých výrobca neudáva kapacitu. Nakupovať v seriózných obchodoch, kde sa nepredpokladá dlhé skladovanie. Nekupovať batérie do zásoby na dlhú dobu.

Samovoľné vybíjanie - vo vypnutom stave sú hodiny LISA úplne odpojené od napájania, teda z batérií neodoberá žiadny prúd. Všetky batérie sa však viac alebo menej (podľa typu) vybíjajú aj samovoľne – síce minimálne, ale počas desiatok mesiacov nemusí byť samovoľné vybitie zanedbateľné.

Polarita - pri výmene batérií je nutné demontovať spodný kryt hodín (4 skrutky - to je trochu nevýhoda súčasnej verzie hodín LISA oproti niektorým iným typom). Batérie sa montujú do plastového držiaku na vnútri spodného krytu. Je nutné dodržať polaritu – batérie musia byť orientované podľa vyobrazenia na držiaku. Pri nedodržaní polaritý nedôjde ku poškodeniu hodín ani batérií, len hodiny nebudú pracovať.

ČLÁNOK 6. TECHNICKÉ PARAMETRE ŠACHOVÝCH HODÍN LISA

Maximálny počet periód:	99
Maximálny počet ťahov:	999
Maximálny počet ťahov zaznamenaný do pamäti:	250
Maximálny hlavný čas:	9h 59 min 59 sek
Maximálny extra čas:	4 min 15 sek
Minimálna rýchlosť reakcie:	15 polťahov / sek

ČLÁNOK 7. NAJLEPŠIE NAKONIEC

Hodiny LISA umožňujú v budúcnosti meniť svoje vlastné funkcie (upgrade). To je veľmi unikátna a pre užívateľa veľmi výhodná vlastnosť. Ak vznikne v budúcnosti potreba zmeniť niektoré funkcie hodín, výrobca dá k dispozícii novú verziu programu pre riadiaci systém, ktorú si užívateľ môže sám do hodín „nahrať“.

Zmeny môžu byť požadované napr. po zmene pravidiel alebo hracích poriadkov – pridať nové režimy, zmeniť časy alebo spôsob automatickej penalizácie, ... Na požiadanie je možné nechať si výrobcom vytvoriť aj svoje vlastné režimy, povoliť voľbu len jediného režimu (napr. pre zamedzenie nesprávneho počiatočného nastavenia jednoúčelovo pre daný turnaj), hlásenie o identifikácii majiteľa hodín, turnaja, reklamný slogan sponzora, jazykové verzie apod.

Naviac hodiny LISA nikdy „nezostarnú“, ale budú sa vyvíjať a vylepšovať rozširovaním existujúcich funkcií, pridávaním nových, alebo v krajnom prípade aj opravou prípadnej chyby vzniknutej pri návrhu.

ZÁVER

Hodiny LISA boli vyvinuté ako produkt spolupráce 2 firiem vyvíjajúcich elektronické zariadenia a softvér, riešitelia sú výkonnosťnými šachistami a jeden zo spoluautorov je medzinárodný šachový rozhodca. Vďaka ich poznatkom je produkt realizovaný tak, aby poskytoval užívateľom bežný očakávaný komfort a pohodlie pri realizácii činností, ktoré sa v praktickej šachovej hre vyskytujú. Aby autori chránili Vaše investície, vybavili tento produkt programovacím konektorom ICSP, kde prostredníctvom siete servisných pracovísk Vám umožnia realizovať vylepšenia vyplývajúce zo zmien predpisov, lokalizácie produktu a rôzne iné.

Rýchly manuál umiestnený na spodnej strane hodín si môžete upgradeovať z internetu, štandardné softvérové úpravy budú k dispozícii na stránkach výrobcu a kontaktných servisných strediskách.

Svojvoľné zásahy do softvéru pomocou programovacieho konektora však môžu znamenať zanesenie chyby a následnú stratu záruky ako aj spoľahlivého chodu hodín. Z toho dôvodu Vám doporučujeme, aby ste takéto činnosti nevykonávali.

Rozoberanie hodín LISA bez straty záruky je dovolené pri výmene monočlánkov odskrutkovaním spodného krytu a správnym vložením do držiakov batérií. Veríme, že inú servisnú činnosť nebudete musieť s hodinami vykonávať.

Prajeme Vám príjemné chvíle pri šachovej hre s hodinami LISA.

TercioM s.r.o.

Pálenica 53/79

033 01 Liptovský Hrádok

tel: +421/44/5201 552

fax: +421/44/5222 258

e-mail: terciom@terciom.sk

www.terciom.sk

Verzia softvéru 2.0

Verzia manuálu V2.0 (6.12.2001)